

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigata de

BASILIU PETRI.

Ese odata in septemana, Vineria. Pretiulu pe unu annu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 23 Decembre v. 1877.

Prenumeratiunile si corespondintiile sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sábiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco

Unele idei despre necesitatea de reforme privitorie la instructiunea sciintieloru naturale din institutetele nóstre de invetiamentu.

(De Dr. A. P. Alessi.)

(Urmare.)

VII.

Voiu incepe mai antáiu cu planulu dela Sábiiu. La §. 90, p. b. planulu sábiianu contine intre altele: „In fine cunoscentia mai speciala despre corpulu omenescu impreuna cu unele precepte din higien'a poporala. „Notiuni generale despre sufletu si despre facultatíle lui.“

Observezu in genere, ca acestu pasagiu este cu multu mai generalu decátu se-se póta satisfacé pretensiuniloru unui adevératu planu de invetiamentu. Ér' in specia observezu faciá de propusetiunea ultima: nu intielegu, cumu acelu planu víresce notiunile generale despre sufletu si facultatíle acestuia, si in fine nu sciu déca planulu din cestiune voesce a intielege aci sufletulu antropologicu, dupa cumu 'lu intielege C. Schubert si alti pedagogi, seau intielege aci sufletulu religiunei erezine?! In casulu primu, in care sufletulu se identifica cu spiritulu omului, aru avé intielesu; inse numai atunci, candu religiunea crestina nu ar fi obiectu de scóla seau celu puçinu candu in tractarea religiunei nu s'ar vorbi nemica despre sufletu. Altcumu nu se póte, pentruca sufletulu lui Schubert, identicu cu spiritulu naturalistiloru, este generalu la tóte fiintiele animalice, firesce gradatim, dupa starea de perfectiune a diferiteloru grupuri de animale. Acést'a inse nu o permite religiunea odata cu capulu. Éca aci o eclatanta contradícere! In casulu alu doilea este bine a-se tractá sufletulu la loculu seu, adeca in religiune, si se-i dee buna pace la istori'a naturala. Seau, pardonu, de cumva autorii planului din cestiune au vre-o descoperire nóua in sciintiele naturale, se binevoiésca a esí cu dèns'a la lumina pre calea sa, ér nu in planulu de invetiamentu. Eu am cetitu multe opuri naturale, dar' de acésta descoperire nu am datu nicaire. Sciám pana acuma, cá

despre sufletu, precumu si despre atributele sale, seau vorbindu in limbagiulu planului, despre facultatíle (?) sufletulu se ocupa in scólele poporale numai religiunea, seau in cátu se referesce la antropologia, psihologi'a cá disciplina a filosofiei. Incátu sufletulu apartiene specialmente numai omului, dupa unele scóle filosofice seau dupa dogmele religiunarie, n'am nemica, déca se-va tractá cá atare in religiune; dar din vederi sciintifice, cátu si strictu pedagogice nu voiu apartiené nice candu la parerea de a-se tractá in zoologia seau preste totu in sciintiele naturale. Sciinti'a trebuesce se remana sciintia, chiar' si cu risiculu de a displacé popimei, ér' in scóla nu este nimene indreptatítu, nice chiar consistoriulu din Sábiiu, nice Pio nono, cá se-o falsifice seau se o mistifice. Caracterulu adevératu alu sciintiei trebuesce conservatu ori unde. Indata ce cineva ésa din realitatea naturei si se radica in lumea ideala, la care apartiene si sufletulu, nu mai póte fi vorb'a de sciintia reala si inca istoria naturala. Deci unu planu de invetiamentu, care are de a tiené contu de starea sciintiei, are totu o data de detorintia se fia cátu se póte feritu de ambiguitate, se fia determinatu si precisu, si lipsitu de astfelu de bazaconii.

Alegerea, distribuirea si ordinarea materiei este prea generala, fora precisiune si ici cóle fora sistemu. In despartiemintele, in cari sciintiele naturali nu se tractéza de sine, ci numai din cartea de lectura, tréca duca-se. Inse indata-ce planulu sosescce la anulu IV, a terminatu cu precisiunea cu atátu mai vertosu, cu specificarea, ci se marginesce la generalitati. In a alu IV-le trebuesce dupa planu a-se tractá tóte regnele; impartirea productelor naturei in animale, plante si minérale, apoi caracterele fia-carui regnu. Eu credu, cá acestu metodu este gresítu, si dupa mine este mai bine a tractá mai antáiu animalele, plantele si minéralele de sine si numai la capetu a aratá caracterele, prin cari se deosebescu animalele de plante si minérale, dupace pruncii cunóscu dejá tóte notele fia-carui regnu din esemplele invetiate; dar' tóti pedagogii recomanda metodulu sinteticu. Dupa mine mai antáiu au a se tractá individiu, apoi ordinele, si numai in

sfîrsîtu grupele si intregu regnulu, la ce este si aci a-se procede dela individi cunoscuti la necunoscuti. Asemene falsa este procedur'á, ce se recomanda in planu faþia de tractarea materiei din botanica, unde se dîce a-se incepe cu clasarea, apoi tractarea partîloru, pr. despre radecina, trunchiu, coróna, frundie, flóre, fructu etc. Eu sum de parere, ca si aci are se se procedá chiar din contra, adeca se-se incépa cu individi cunoscuti, apoi cu familii, si numai la sfîrsîtu se-se generaliseze caracterele invetiate prin exemple. Metodulu analiticu recomandat in planu, este condamnatu de tóta lumea pedagogica, si acésta se face cu motive fôrte rationale. Din mineralogia se recomanda cinci minerale insoþite de unu „etc.“ D-nii invetiatori, déca voru voi, 'si potu esplicá pre „etc.“ acesta dupa placu.

In anulul alu V. si a VI. se pretinde repetirea celoru precedente, numai mai ample si mai complete, inse firesce totu asiá de generalu si dupa metodulu analiticu, la care se mai adaoge si ceva din horticultura si agronomia; inse cátu? si ce? se se iée de aci, planulu tace, seau dá voia invetiatoriloru se-si aléga materialulu dupa placu. In fine se mai pretinde a-se propune „cunoscintia mai speciala“ (âta?) despre corpulu omenescu in legatura cu unele precepte (?) din higien'a poporala, adeca: „Die wichtigsten Sätze aus der Gesundheitslehre“ dupa celu germanu.

Materialulu din fisica are norocirea a fi mai bine precisatu.

Observezu aci, ca nice la mineralogia, nice la fisica nu se face nice o amintire despre chimia, nice despre cele mai elementarie cunoscintie, de unde baiatii potu ámblá siese ani la scóla si nice nu voru sci ce este chimi'a. Inse despre acést'a mai târdiu.

Punctulu c despre fisica se termina prin o nota fôrte notabila, cumca: propunerea acestoru obiecte (din fisica) are se se fáca in modu cátu mai poporalu si se se illustreze cu totu felulu de exemple.“ Déca lipsiá acésta nota, trebuiá se presupunu, cumca tóte obiectele au se se propuna dupa metodulu intuitivu. De óra ce acésta nota se referesce numai la fisica, urméza ca celelalte obiecte suntu dispensate de intuitiune si cá se potu propune in modu mecanicu.

Nimicu mai nefirescu, mai nepedagogicu si mai ucidietoriu de mintea fragediloru prunci, decátu metodulu papagalului. Eu asi recomandá veri si carui invetiatoriu, cá mai bine se-si petróca acea vreme jucandu-se cu scolarii de-a malaiulu, decátu se-i tortureze cu invetiaturu „de-a rostulu“ din istori'a naturala. Este dreptu, ca pentru o propunere intuitiva suntu de lipsa aparate, recuisite, colectiuni etc., inse déca aceste lipsescu la o scóla, trebuescu procurate, seau cástigate ori pre ce cale, cu atátu mai vîrtosu, pentruca astadi se potu acuirá fora a fi necesitatu a recurge la sume insemnate. Unui planu nu-i este permis se tiena contu de defectele esistente, ci aceste

trebuie emendaté si astfelu scólele conformaté cu planulu.

VIII.

Se venimu la planulu Blasiului.

Sub p. V. „obiectele reale“ vine mai antáiu istori'a naturala. Autorele ne pune inainte mai antáiu scopulu si dîce, ca „pruncii se-si cástige cunoscintia despre obiectele celea mai momentóse din tóte trei imperatiile naturei cu reflexiune la aplecarea loru in viéti'a economica si la maestria. Instruire despre cunóscerea (sic) corpului omenescu.“ . . Instruire despre cunóscere!! ?? Autorele facea cu multu mai bine, déca testulu originalu nu-lu schimosiá, ci-lu traducea corect; in acestu casu traducerea ar suná: Scopulu este: „Cunoscintia a celoru mai insemnate corpuri din tóte trei remnele naturei cu consideratiune la aplecarea loru practica (aci subintielege viéti'a economica si maestria) si la insemnatatea loru din economi'a (domeniulu) naturei. Instructiunea despre corpulu omenescu si despre intretienerea acestui'a“.

Eu asiá credu, cá nu trebuesce multu studiu pentru a-ne convinge, cá altulu este intielesulu din planu si altulu din tradurerea corecta. Eu nu punu mare pondu pre definirea scopului fia-carai obiectu din unu planu de invetiamentu; dar' dupa-ce se face acést'a, pretindu cá se fia bine precisatu. Acést'a inse nu o afli in planulu din cestiune. A pretinde in unu planu, cá corpurile naturei se se cunósca cu privire la aplecarea loru in viéti'a economica si la maestria, ér' insemnatatea aceloru corpuri in natura, rolulu ce-lu jóca acestea in domeniulu naturei se nu se pretinda, má nice se-se amintésca — marturisescu cá nu potu intielege. Eu credu, cá sciinti'a, ori unde se tradéza, are se remana sciintia; mai antáiu are se se tracteze cá atare, si numai in a dóu'a linia este iertatu a reflectá la folósele ei practice. Deci si sciintiele naturale au se se tractéze in scólele poporale si cá atari are se se caute la rolulu loru in natura, la raportulu corpuriloru naturale intre sine si la raportulu loru faþia de legile naturei; cu unu cuventu, istori'a naturala are se fia tractata si cu reflexiune la valórea sa sciintifica. Nu intielegu aci, cá la nesce prunci de 8—10 ani se se esplicie teoreme din istori'a naturala, pr. despre darvinismu, neptunismu, metamorfosismu, transitiunea naturei anorganice, etc. etc., ci asi dori se-se reflecteze numai la acele impregiurari, la acele legi ce le potu precepe copii, legi a caroru esistencia se cunósce pre totu pasulu si a caroru esplicatiune nu trece marginele perceptiunei scolariiloru; cu unu cuventu, esplicarea istoriei naturale are se fia conformata capacitatiei scolariiloru.

Pretensiunea de a cunósce corpulu omenescu inca o afli lacunósa. Nu este destulu a sci partile corpului, organele si functiunile acestor'a, dar' este de lipsa a-se cunósce midilócele intretienerei unui corp sane-

tosu, precumu si a unui spiritu intregu. Ceva din Higiena.

Venindu la speciale, constatezu a priori, ca si acésta parte este fórte lacunósa. Aci asemenea me intalnescu cu o rea traducere a planului germanu si alta nemica; nemicu nu e specificatu. In planulu germanu este adeveru cá inca nu se afla specificatiune, dar' acolo nice nu este trebuintia cá la noi, pentruca:

a) acolo se afla manuale introduse oficiosu si prelucrate pre bas'a planului satoritu de ministeriu, manuale aprobate, cari potu suplini planulu;

b) acolo se afla o inspectiune buna, care vighiéza, cá cele aflatóric in manuale se-se si invetie;

c) afara de planulu generalu pentru intréga Austria, se afla si planuri speciale seau provinciale, in cari se afla tóte intregite. Deci noi nu ne potemu luá pre Nemti de modélu, cá-ci impregiurarile nóstre suntu cu totul altele. Planulu nostru are se fia cátu se póte de precisatu si detaiatu.

Din fisica asemenea este pusu scopulu in traducere fórte lacunósa.

Traducerea din planulu germanu suna: Cunoscenti'a celoru mai insemnate fenomene fisice si chimice cu consideratiune continua la trebuintiele vietiei si la fenomenele din natura. Planulu din cestiune dice: Scopulu fisicei este: Cunosccerea celoru mai insemnate schimbári (ce feliu de schimbári?), ce vedemu intemplantu-se in natura, precumu si aflarea causeru etc. . . pentru cá prin aceea se-se desradecineze **superstitiunile**, la cari este espusu poporulu." (sic!)

Adeca, fisic'a se-se propuna pentru aceea in scólele poporale, cá prin conóscerea fenomeneloru si causeru acestor'a se-se desradecineze superstitiele din poporu; dar' folosulu vietiei practice, dar' insemnatarea sciintifica unde a remasu?! Asi intrebá pre d. autore se ne spuna: cari suntu acele superstitiuni? o facu acést'a chiar' in favorulu d-loru invetiatori, pre cari i deobliga planulu din cestiune, pentru ca sum convinsu, cá nice d-loru nu cunoscu tóte superstitiele poporulu, ce s'aru poté vindecá prin fisica, ceea ce pentru uniformitate este de lipsa. Unii póte cunoscu unele superstitii, altii altele, ér' altii póte nu cunoscu nemica. Aceste deci aru trebui specificate. Dupa mine inse acestu pasagiu aru trebui se remana de totu afara. Déca fisic'a se propune esplicandu tóte fenomenele macro- si microcosmice si reflectandu la causele tuturororu fenomeneloru, atátu fisice cátu si chimice, firescu cu consideratiune la capacitatea scolariloru — atunci superstitiele si desradecinare a loru se subintielege si se intempla de sine.

Nu intielegu, pentruce nu se amintescu aci nemica despre folosulu vietiei practice, ce trebue se-lu aduca studiulu fisicei. Eu sum de parere, cá nice o prelegere, nice unu fenomenu fisicu seau chimicu, nice o lege se nu se esplice fora a reflectá si la folósele, ce le trage seau le póte trage poporulu in viétia.

Venindu la specificarea materiei, observezu cá pana la cele dóue clasi ultime nu am de a dice nemica, pentruca pana aci fisic'a are se-se propuna, cá si istori'a naturala, numai in órele propunerii intuitive, folosindu-se de lecturariu si de aparatele de experimentatiune. Materialulu, ce se specifica pentru desp. V. si VI., nu me multiamesce, este prea puçinu. Nu me multiamesce inse cu deosebire, pentru-cá chimi'a este ignorata cu totul.

Este tristu, cá la noi nice in patriariulu ultimu alu secl. XIX. nu se pretiuesce la nemica acestu obiectu de atáta importantia, má ce e mai durerosu, am audítu chiar' ómeni, ce le place a se numi de scóla, pedagogi, esprimandu-se contra indroducerei chimiei atátu in scólele poporale, cátu si in gimnasiulu inferiore, este durerosá impregiurarea, ca-ci la noi merge conservatismulu celu ruginitu pana a necunóscu si a ignorá celu mai momentosu studiu pentru viétia practica si pentru cei mai insemnati rami, prin cari se póte si se ascépta radicareá poporulu nostru. Cunosccerea chimiei chiar' asia este de trebuintiósa la masinistu, cá si la negutiatoriu, la agronomu cá si la vinitcultore, la brandiaru cá si la ori care industriasiu. Insemnatarea, ce o are fisic'a si istori'a naturala pentru viétia economica si industrialá, chiar' aceea insemnatarea o are si chimi'a, si de aceea a-si pretinde, cá si in scólele primarie se se propuna celu puçinu unu semestru cáte 2 ore la septamana, si anume a si dori a-se propune elementele atátu din chimi'a organica, cátu si din cea anorganica, cu deosebita reflesiune la trebuintiele vietiei de tóte dílele. Altecumu unele fenomene chimice se potu propune chiar' in clasele cele d'antáiu in paralelu cu fisic'a si istori'a naturala, adeca sub invetiamentulu intuitivu, folosindu-se lecturariulu si experimente chimice. Prin acést'a va deveni mai usióra instructiunea din chimia, candu se va tractá de sine.

(Va urmá).

Crescerea junimei pentru libertate.

Suntemu in ajunulu marei serbatori crestinesci, in ajunulu nascerei Mentuitoriului. Nóuesprediece seculi suntu aprópe, de candu omenimea celebréza cu adorare pe acestu Cristu-D-dieu, care i-a radicatu de pe façia velulu sclaviei si i-a aretatu libertatea binefacatóre.

Ce este líbertatea? Ea este pentru omu aceea, ce este lumin'a pentru plante, ce e aerulu pentru organisme. Unu corpu fora spiritu este unu cadaveru, si unu poporu fora libertate este viu-mortu. Numai in libertate priesce adeverulu, numai in adeveru inflorescu art'a si cultur'a, numai in libertate se afla fericirea — fericirea singuraticiloru, precumu si a popóraloru.

Libertatea este talismanulu, pentru care astadi Europ'a este martora la unu spectacolu din cele mai infioratóre, libertatea este care a insuflatu fratiloru

nostru din Romani'a independenta curagiulu si eroismulu stramosiescu!

Se speramu in providintia, ca libertatea acést'a, pentru care astadi sangera sute de mii, va triumfá lasandu in urma-i radiiele mangaiatóre ale unei paci durabile, sub a carei aripi se domnésca aceeași lege, acelesi drepturi si se existe acelesi detorintie.

De sine se intielege, libertatea trebue se fia a d'everata. Ori câtu de multu pretiuimu libertatea, cauta se admitemu, ca exista o libertate a d'everata, dar si o libertate falsa, si ca acést'a strica celu puçinu atâta, pe câtu folosesce ceealalta. Cu câtu cei mai multi ómeni nu cunoscu finti'a libertatii, cu atâta este mai de lipsa se venimu in claru cu conceptulu acést'a. Au cine nu scie, ca suntu si ómeni d'aceaia, cari sub libertate nu intielegu de câtu arbitriu, lipsa de disciplina, ilegalitate, desfrèu, ómeni a caroru libertate nu este decâtu o crima, cari adeca sub scutul libertatii comitu faptele cele mai detestabile.

O libertate! fica cerésca, tu, darulu celu mai pretiosu alu creatoriului, ce a facutu omenimea din tine?

In numele teu s'au seversitu faptele cele mai nobile, in numele teu s'au comisu crimele cele mai negre. La sunetulu teu inocinti'a incarcerata vérsa lacrimi de bucuria, ér' reutatea blastemata fauresce planuri de assassinu. Unde s' aude numele teu, ochiulu celui nobilu se electricéza de o inspiratiune santa, totu acolo inse de alta parte, in anim'a reutatosului, se aprindu spiritele resbunatóre ale unoru passiuini selbatece.

O libertate! muma a destructiunei si totu-odata potere, ce aduci binecuventare, speranti'a orfaniloru, tari'a celoru parasiti, mangaiarea incarceratiloru, cursa a facatoriloru de rele, si mormentu alu intregéi fericiri omenesci — unde este ieslele nascerei tale? Este acél'a in ceriu seau in infernu? Conduci-ne tu la culmea vietiei, ori in prepasti'a fericirii? Ce e cu tine?

Cu câtu cugetamu mai multu asupra libertatii, cu atâtu ne convingemu mai multu, ca libertatea a d'everata — fia in viéti'a de statu, in comuna, in biserica, in industria, in comerciu — numai atunci este possibila, déca radecin'a, fundamentulu libertatii politice, religióse, sociale si mercantile, este libertatea, care in fapta te face liberu, adeca libertate a morala. Ea consista din intemeierea preponderanta a moralului in omu si din independenti'a moralului de tota sil'a esterna si interna. Prin urmare ea nu este de câtu dómn'a consciintiei si ratiunei, si cá atare, insémna a fi liberu de insusiri si pošte egoistice inferióre, de prejudetie si pareri preconceptute, de superstitiuni si necredintie, de ipocrisia si reutate. Cine e liberu moralu, se supune cu placere a d'everului si bunului. Celu liberu moralu póte fi ucisu, inse nici o potere din lume nu-lu va seduce a comite o nedreptate.

Individulu, in a carui anima s'a domiciliatu libertatea morala, este aptu pentru ori-ce libertate. In casulu acesta se potu aplicá cuvintele ap. Pavelu: Tóte suntu ale vóstre. Din contra libertatea politica,

religiósa, sociala etc. fora libertate morala, este unu blastemu alu omenimei si se póte asemená c'o arma incarcata, pusa in man'a unui baiatu ne-espertu. Cu unu cuventu: in libertatea morala omulu are tóte, fora ea, nimic'a. La totu casulu este justificata in trebarea nóstra:

Cumu educamu unu poporu spre libertatea morala si prin acést'a spre ori-ce alta libertate?

Respunsulu la intrebarea acést'a este duplu, dupa cumu o privimu din partea negativa seau positiva, adeca dupa modulu cumu voimu a ne clarificá: De ce se ne ferimu si ce se urmamu la crescerea tinerimei in interesulu libertatii?

Cestiunea este cu multu mai momentósa, de câtu se nu merite a fi tractata mai de aprópe.

Vomu incepe

I. cu partea negativa. Ceea ce strica mai multu libertatii este egoismulu, prin urmare de acést'a se ne ferimu in prim'a linia. Elu sémena cu unu veninu, care omóra pe incetulu, elu impiedeca pe neobservate si in fine nimicesce libertatea popóraloru. Unde domnesce egoismulu si prejudeçiuulu de caste, acolo e gata cu libertatea. Egoistulu nu-i pésa de a d'everu si de ceea ce e bine, elu lucra singuru numai pentru interesulu propriu; de aceea egoismulu se opune institutiuniloru celoru mai intiepte, legiloru celoru mai bune, se opune contra victoriei dreptatii eterne. Egoistulu calca in petióre totu, ce-i póte causá pagube, si radica totu, ce-i face prospecte de cástigu. Egoismulu fari-seiloru a restignitu pe cruce odinióra pe Cristu, dreptatea personificata, ba chiar si astadi se mai incérca a persecutá si ucide libertatea, care ne face liberi. Candu dara egoistulu ié larv'a libertatii, se sciti, ca o face pentru interesulu seu, pentru unu postu grasu seau altele. Egoismulu si libertatea suntu doi contrari neimpacabili.

Mana in mana cu egoismulu merge materialismulu. Dela o tinerime, care nu are o dorintia mai inalta, decâtu procurarea de midilóce banesci pentru a-si satisface poštele sensuali, nu se póte asteptá nimicu pentru libertate. Si candu cineva participa la asociatiuni patriotice numai spre a emulá in cuventari intiortionate seau la banchete patriotice, in toaste non plus ultra nationali, pe candu de alta parte se retrage cu lasitate indata ce e vorb'a de a-si aratá patriotismulu in fapta, acolo e — coruptiune. Materialistulu faciáresce patriotismu si totusi n'are simtiu pentru patria si libertate!

Nu mai puçinu perniciose suntu pentru libertate prejudeçiuulu si fanatismulu. O tinerime crescuta in prejudeçia de caste si in credintie fanatiche este cea mai periculósa pentru societate. De aici se póte esplicá lupt'a-i nefericita cu o cutezare órba in contra a d'everului si a libertatii. Déca s'au semtitu vre-odata lips'a unei judecati neprejudicióse, atunci desiguru aceea se simte astadi mai multu cá ori candu, pentru ca patim'a urei de rasa a ajunsu acea culme, de pe-

care adevărul claru, că sórele si drepturile câştigate cu labóre, se batjocorescu si se calca in petióre din motivu, ca nu se póte suferi persón'a, care spune adevărul. Ce e dreptu, in privinti'a urei de partide si nationali parerile suntu diferite.

Fora indoiéla este bine a suscitá in tinerime consciinti'a de marii si bravii nostri strabuni. Cu tóte acestea, superbi'a nationala, care nu se baséza de câtu singuru numai pe glori'a fapteloru câştigate, seau in despretuirea si ur'a de rasa contra altoru natiuni, nici candu si nici odata nu póte fi justificata. „Asi blastemá patriotismulu“, díce Bentham, „déca pentru a-mi iubi patri'a, asi trebui se fiu inamiculu omenimei“. Scóla se nu semene ura, ci iubire, se nu atítie resbunare, ci se planteze pace. — Vai de tiér'a, in care copiii de scóla suntu crescuti in ura nationala, in ura de partida; nefericitu statu, in care tinerimea se va deprinde a urgisi totu ce nu e de natiunea sa, totu ce e strainu! Scopulu scólei poporali nu este a educá tinerimea pentru o anumita directiune politica, nice nu póte tienti la o educatiune unilateralá, — ea trebuie se puna basa solida pentru ori-ce positiune din viéti'a, va se díca pentru cultur'a generala in fórm'a cea mai nobila. Minte agera, anima simtítóre, vointia firma, impreunate cu inspiratiune curata, cu abnegatiune, de votamentu si cu o consciinti'a de romanu: aceste se nesuimu a le sadi in copii nostri, déca dorimu, cá fii nostri se devina odata barbati liberi, de renume bunu, ér ficele nóstre bucuri'a patriei si natiunei!

(Va urmá).

Formele invetiamentului.

III. Form'a erotematica seau intrebátóre.

Form'a tipica si form'a acroamatica facu impreuna form'a comunicátóre. Aici invetiatoriulu e persón'a datátóre, ér scolarii suntu person'a primitóre.

Afara de form'a comunicátóre se mai aplica la invetiamentu, precumu amu aretatu deja la inceputu, inca si form'a desvoltátóre, la carea invetiatoriulu nu impartasiesce directu adevéruurile invetiamentului, ci conduce pe scolari in modu potrivit a le aflá insi.

Desvoltarea se face seau prin intrebări, seau prin teme ori ocupatiuni; in casulu primu avemu form'a erotematica, in casulu alu doile form'a euristica. Aici ne vomu ocupá cu form'a erotematica seau intrebátóre, carea se mai numesce si dialogica, socratica seau catechetica.

Form'a acést'a este cu multu mai instructiva de câtu cea acroamatica, pentruca acést'a lasa pre scolariu mai multu pasivu, pre candu form'a erotematica 'lu tiene necurmatu in activitate; afara de acést'a la form'a acroamatica invetiatoriulu nu scie, déca scolarii l'au intielesu ori nu, in tempu ce la form'a erotematica elu se póte convinge, cu ajutoriulu intrebarei, pasu de pasu, intru câtu scolarii l'au preceputu seau nu. Intrebarea este varg'a farmecatóre, cu ajutoriulu carei'a

invetiatoriulu se pune pururia in raportu intimu cu scolarii, i tiene destepti la minte si-i face in continuu a cugetá. Intrebarea face din scóla unu institutu de cugetare.

Dar ce este intrebarea? Nimicu alta, decátu o propusetiune, carea prin cuventulu interogativu seau si numai prin topic'a si accentuarea ei esprima dorinti'a de a capetá unu respunsu óre care.

In fruntea intrebarei stá unu cuventu interogativu seau intrebatoriu. D. e. cine, care, cui, a cui, pre cine, pentru ce, unde, de unde, candu, in cotro, etc. Lipsindu cuventulu interogativu, intrebarea póte incepe si cu altu cuventu din intrebare d. e. ninge afara? calda e apa? etc.

Suntu mai multe specie de intrebări:

1. Intrebări reale, cari adeca intréba dupa un'a din cele cinci parti constitutive ale propusetiunei, adeca seau dupa subiectu, seau dupa predicatu, seau dupa atributu, seau dupa obiectu, seau dupa o determinare adverbiala, d. e. „D-dieu a datu lui Moisi cele diece porunci in muntele Sinai“.

Intrebare dupa subiectu: Cine a datu lui Moisi cele diece porunci in muntele Sinai? D-dieu etc.

Intrebare dupa obiectu: Ce a datu D-dieu lui Moisi in muntele Sinai? D. a. d. l. M. i. m. S. cele diece porunci.

Intrebare dupa determinarea adverbiala: Unde a datu D-dieu lui Moisi cele diece porunci? D. a. d. l. M. c. d. p. in muntele Sinai.

Intrebare dupa atributu: In care munte a datu D-dieu lui Moisi cele diece porunci? D. a. d. l. M. c. d. p. i. m. Sinai. Seau: „Câte porunci a datu D-dieu lui Moisi in muntele Sinai? ... diece (atributu numeralu).“

Intrebare dupa predicatu: Datu a D-dieu lui Moisi cele diece porunci in muntele Sinai? D. a datu etc.

Partea, dupa care se intréba, se numesce obiectulu intrebarei seau punctulu cestiunei.

2. Intrebări afirmative seau negative, la cari scolarii potu respunde cu „da“ seau „nu“. Dreptu esemplu póte servi intrebarea din urma din punctulu precedentu. Altu esemplu: Suntu toti ómenii muritori? Da. —

Aceste intrebări se numescu si verbale, pentruca se póte respunde la ele si prin unu verbu, d. e. in casulu de susu: da, ómenii suntu moritori.

3. Intrebări disjunctive, cari propunu scolariulu dóue predicate disjunctive, lasandu in voi'a sa a alege intre ele. D. e. este lun'a unu planetu seau unu trabantu?

Intrebarile reale suntu adevératele intrebări instructive, precandu intrebarile verbale si disjunctive au pugina valóre, prin urmare se se intrebuintieze mai raru si numai in casu de necesitate.

O buna intrebare trebuie se aiba urmatóriele in susíri:

1. Intrebarea se fia simpla, adeca se nu céra de câtu una singuru respunsu; din contra e com-

pusa. Intrebări simple: Cine a facutu lumea? Cumu s'a chiamatu omulu celu de antâiu? Intrebări compuse: Cine a facutu lumea si din ce? Cumu s'a chiamatu omulu celu de antâiu si unde l'a pusu D-dieu? — Intrebările compuse seau duple suntu mai alesu pentru scolarii elementari prea grele, pentru ca pana ce ei respundu la intrebarea prima, de regula uita pe a dou'a; de aceea ele se se desfacea totu deaun'a in simple.

2. Intrebarea se fia clara, adeca scolariulu se intieléga indata, de ce este verb'a. Intrebarea nu e clara:

a) Candu contine cuvinte abstracte seau straine, pre cari scolarii nu le intielegu. D. e. Generala este legea mortii? in locu de: Suntu toti ómenii moritori?

b) Candu topic'a intrebării nu este cea adeverata. D. e. Lumea a facutu-o cine? Ómeni cei pecatosi voru merge unde?

c) Candu intrebarea nu e accentuata corect, seau se pronuncia prea iute ori prea incetu.

3. Intrebarea se fia precisa. Ea este precisa, candu scolariulu nu póte dá la ea de cátu unu singuru respunsu bunu. Neprecisa ar' fi urmatórea intrebare: Ce trebue se aiba unu imperatu? pentruca aici scolariulu póte dá mai multe respunsuri bune. Precisa ar fi intrebarea acést'a asia: Ce trebue se aiba unu imperatu, cá se póta portá resboiu?

Intrebarea se póte precisá in urmatóriele moduri:

a) Déca obiectulu intrebarei este o intuitiune, atunci se se iee in intrebare atâtea determinari de locu, timpu etc. câte suntu de lipsa spre a destinge intuitiunea de alte intuitiuni omogene. D. e. Ce cade iern'a din nori pe pamentu?

b) Déca obiectulu intrebarei este unu conceptu, se se iee in intrebare atâte note, câte suntu de lipsa spre a destinge conceptulu cutare de alte concepte afine. D. e. Ce cresce in padure mai naltu decâtu tuf'a?

4. Intrebarea se fia scurta, adeca se nu contiena nici unu cuventu de prisosu. D. e. Intrebarea: Sub care imperatu romanu s'a nascutu Christosu? este scurta; din contra intrebarea: Care imperatu romanu a domnit, candu Christosu, mantuitoriulu lumei, s'a nascutu in cetatea lui Davidu, numita Viflaimu, din preacurat'a fecióra Mari'a? este in totu casulu prea lunga.

Multoru invetiatori le place a pune in fruntea seau in cód'a intrebarei adaosuri de prisosu. D. e. „Asiu vrea se scíu, cine va fi in stare a respunde la urmatórea intrebare“. Seau dupa intrebare: „Acést'a mi-o va respunde frumosu N.“ Se nu facemu vorbe multe. Tempulu de scóla abia ne ajunge pentru lucruri necesare; deci se nu-lu pierdemu cu vorbe de giab'a si se ne aducemu aminte, ca vomu avé odata a dá séma înainte lui D-dieu de totu cuventulu fora folosu. Afara de acést'a adausurile amintite dovedescu, ca invetiatoriulu nu e pregatitu cumu se cade. Propunerea invetiatoriului bine pregatitu e libera de ramuri uscate; ea curge liberu, siguru si se tiene strinsu la obiectu. Déca invetiatoriulu nu face frase,

se voru invetiá si scolarii a vorbí scurtu, laconicu, precugetatu. Asia se cuvine!

Incátu pentru distribuirea intrebárilor, se se observeze urmatóriele reguli:

1. Invetiatoriulu se se adreseze cu intrebarea totudeun'a catra clas'a intréga. Instructiunea invetiatoriului privesce pre toti copiii din clasa. Precumu la form'a acroamatica invetiatoriulu nu enaréza numai unoru copii, ci tuturor scolárilor din clasa, chiar asia are a urmá si cu intrebările. La respunsu inse chiama numai pre unulu anume.

2. Invetiatoriulu pune mai antâiu intrebarea, apoi chiama pre scolariulu respectivu a respunde, nu vice-versa. Urmandu din contra, adeca chiamandu antâiu pre unu copilu si apoi punendu-i intrebarea, ceilalti scolari se tienu dispensati de a se mai ocupá cu intrebarea respectiva. Verb'a inse este a face, cá toti scolarii se cugete asupra intrebarei puse, cu alte cuvinte: se respunda la ea in cugetulu lor.

Unii invetiatori chiama pre scolari numai cu numele de botezu, dícundu ca asia se urméza si in familia; altii inse pretindu a se chiamá cu amendou numele din cauza, ca in scóla suntu mai multi copii cu acelasi nume de botezu, cari prin urmare nu s'aru poté destinge unii de altii, déca amu ignorá numele de familia.

3. Invetiatoriulu se lase scoláriloru tempu destulu spre a respunde cu socotéla, pentru ca fia-care respunsu este o judecata, si spre a judecá bine, se cere tempu. Multi invetiatori suntu atátu de nerabdatori, incátu abia incepe copilulu a respunde la intrebare, si indata saru in respunsu si continua ei a respunde mai departe. Acesti invetiatori nu voru avé nici candu scolari, cari se respunda siguru si cu judecata, pentruca si aici numai deprinderea face pre maestru.

4. Scolarii, cari voru a respunde la intrebarea pusa, au a se insinuá radicanu degetulu aratatoriu dela man'a drépta, inse tienendu cotulu manei pre mésa. Se nu se concéda a radicá man'a de totu seau a strigá: „eu! eu!“ si cu atátu mai puçinu a se scólá scolarii in bance! — Cu cátu numerulu celoru ce se insinua la respunsu e mai mare, cu atátu participarea scoláriloru la invetiamentu e mai viua. Multe mani, multa atentiune. Acésta manifestare nu este unu lucru secundariu. Invetiatoriulu se sême mai animatu, mai siguru in activitatea sa si este totu deodata in stare a destinge pre cei atenti de cei neatenti, pre cei diligenti de cei lenesi, pre cei talentati de cei cu mai puçine talente! Ér intemplandu-se, cá se nu-se insinue nime la respunsu, acést'a pentru invetiatoriu este unu semnu: seau ca scolarii au inceputu a scapeté cu atentiunea, seau ca intrebarea a fostu prea grea seau altu cumu defectuósa. In casulu d'antâiu invetiatoriulu va luá mesuri spre a escitá de nou atentiunea scoláriloru, in casulu alu doile 'si va emendá erórea dupa impregiurari.

5. Invetiatoriulu va întreba câtă se pôte mai multi scolari. Bine ar fi, candu fiacare scolaru ar respunde tóta lectiunea; inse spre acést'a ne lipsese tempulu fisicu. Cu tóte aceste invetiatoriulu se nu alerge prea iute cu întrebările dela unu scolaru la altulu, pentruca prin acést'a invetiamentulu se desface in atome si scolarii pierdu frulu întregului.

6. La punerea întrebărilor invetiatoriulu se nu chiamo pre scolari pe rōndu, pentru ca atunci nu remanu toti in atentiune. Întrebarea copiiloru pe rōndu se pôte face numai la repetitiuni esaminatorice, candu vorb'a nu este a constatá progresulu clasei întregi, ci numai a scolariloru singuratici.

7. Întrebările se distribuie dupa capacitatea scolariloru. Scolarii mai buni primescu întrebări mai grele, scolarii mai slabi întrebări mai usiōre. La scolarii din urma ne indestulimu de multe ori cu întrebări verbale si disjunctive, spre ale însulfá curagiū.

8. Scolarii trebuie se respunda totu-de-un'a in propusetiuni întregi. Scól'a elementara sub nici unu pretiu nu se pôte abate dela acestu postulatū. Ea nu are de a grabi, ci de a petrunde materialulu cumu se cade, ea are de a invetiá pre copii a cugetá logicu si de a vorbi corectū, ér spre scopulu acést'a se ceru respunsuri întregi, nu fragmentare.

9. Propusetiuni de o valōre durabila se repetiescu de tóta clas'a in choru, cá se se imprime cu atātu mai bine.

10. O datina urita a multoru invetiatori este a incepe cuventulu seu propusetiunea, de care copii nu-si aducu aminte la momentu. Procedur'a e unu mecanismu crasu si nedemnu de fiintie cuventatōre, cumu suntu scolarii.

11. Candu convorbirea a ajunsu la o incheiatura, se face o pauza si se repetiescu propusetiunile cardinale, ce resulta din convorbirea de pana aici. Invetiamentulu este cá si o caletōria. Cine face o caletōria mai mare, se opresce din candu in candu, arunca o privire asupra calei percurse si-si aduna poteri nouē pentru calea urmatōre. Asia e si la invetiamentu. Convorbirea tóta se incheia prin o repetitiune generala.

12. Pentru cá scolarii se póta respunde la o întrebare, se cere:

- a) se precépa bine tóte cuvintele din întrebare;
- b) se scie, care e obiectulu întrebarei;
- c) se aiba despre obiectulu întrebarei o intipuire clara si se scie si numele seu celu adeveratu;
- d) se aiba desteritate in vorbire.

Resunetu din districtulu Fagarasiului la artícululu: Scólele din districtulu Naseudului.

Traimu in timpuri grele si critice; unu legionu de neajunsuri ne bantue. Ne întrebamu: óre este, cu potintia se scapamu din acést'a stare si cumu? Nu se indoesce nime, ca singur'a cale de scapare, unic'a ar-

ma sigura este cultur'a, propagata in scóle bine organizate, prin invetiatori bine cualificati. Inse spre a avē invetiatori la inaltimea chiamarei loru se cere neaperatu, a-le asigurá o esistintia onorabila, a-i dotá cu salarie suficiente, cari se-le permitia a se devotá din tóta anim'a si din totu sufletulu chiamarei loru. Si chiar in privinti'a acést'a stāmu câtu se pôte mai reu. Adeveratu, ca avemu legi positive, cari normēza marimea salarielorū invetiatōresci. Specialu in districtulu nostru vice-comitele a dispusu chiar vér'a acést'a, cá pretutindenea salariele invetiatoriloru se se ridice la 200 fl. pre anu.

Dar pare-mi-se, ca la noi ordinatiunile suntu numai de parada, numai spre a aratá, ca si noi emulamu cu alte tieri civilisate, ca ne ingrigimu si noi incai pe chartia de acestu artículu de moda, ce se numesce — scóla!

Cá se nu mi-se dīca, ca suntu pessimistu, voiu citá spre comprobarea asertiunei mele unu singuru casu din multe altele.

Comun'a N . . *) din acestu comitatu carea numera preste 800 locuitori, toti Romani de religiunea greco-cat., asia dara fora certe confessionale, inainte de acést'a cu vre-o câte-va septemani avū alegere de invetiatoriu. Erá Domineca, de aceea trecu cu vederea, modulu, cumu efori'a scolastica s'a adunatu la acestu actu de atātu importantia. Se presentēza candidatii, trei flacai trecuti prin scól'a elementara din V . . . cá cānele prin apa. Unulu mai in etate si care mai fusese in positiuni de aceste, enunciá pretiulu de 80 fl., pentru care voiesce a servi. Pe bas'a acestui ofertu se incepe licitatiunea minuenda, candidatii emulēza care de care a cere mai pușinu, si abiá partid'a unui'a reusi a opri licitatiunea la 40 fl. dī patrudieci florini valuta austriaca dreptu plata anuală pentru candidatulu seu.

Norocu, ca s'a incheiatu iute contractulu, căci alu treile candidatu cerea numai 2 fl., dī doi florini v. a. pe luna, seu diece florini pe anu!!

Asia s'a intemplatu in comun'a N., din comitatulu Fogarasiului in anulu Domnului 1877, nemidiflocitu dupa circulariulu vice-comitelui de a-se urcá salariele la 200 fl.

Asiu poté citá dieci, chiar sute de casuri de aceste. Contractele se facu pe sum'a prescisa in lege, valōre inse are tocmél'a avuta. Suntu inse si de acei invetiatori, cari servescu numai in recunoscinti'a titlului.

Nu sciu, cine este aici mai condamnabilu si mai de compatimitu: invetiatoriulu respectivu, seu comun'a, seu autoritatīle, cari tolerēza atari abusuri criminale.

Invetiatorii ar trebui se se infioreza a se insarciná cu o chiamare, pentru carea nu au nici cualificatiunea nici vocatiunea ceruta. Ei inveninēza viitoriulu

*) Di-i pe nume: comun'a Netotu!

junimei, concrediute loru spre a o ferici, degradéza scól'a si statulu invetiatorescu in ochii poporului nepreceptu. Dar ei nu se infioréza, pentru ca puçini din ei suntu charlatani din profesiune, cari se lucre dupa vechiulu proverbiiu: „Mundus vult decipi“, cei mai multi din ei lucra din convingere, ca ei suntu buni destulu pentru postulu de invetiatoriu. Ei n'au idee despre ceea ce va se dica „scóla“ si „invetiatoriu“, ér autoritatile nóstre scólare inca nu se grabescu a-i scóte din ilusiile loru.

Incátu pentru comune, nici ele nu au o idee mai buna despre „scóla“. Ele privescu acésta institutiune de o greutate nóua si inutila, carea cu câtu le face mai puçine spese, cu atátu mai bine. Pentru ele invetiatur'a nu este de „nasulu prostulu“. Este dóra romanescu proverbiiulu: „Sciú, ca n'o se facu din copilulu meu popa“. Si apoi, dieu, la alte deregatorii nu prea ajunge copilulu de Romanu, mai alesu astadi.

Déca inse suntu invetiatori si comune, cari nu sciú de ce e buna scól'a, ar trebui se scie acésta in totu casulu deregatoriile scolare. Legea pune pe cei mici eni sub tutela; pentru ce se nu se faca totu asia cu individi si comune fora precepere?

Alegerea de invetiatoriu este unu actu destulu de importantu si ar meritá, cá inspectorulu scolasticu tractualu, in casulu de façia vicariulu foraneu, se osteneasca in façi'a loculu si se conduca alegerea asia precumu cere interesulu scólei. La scólele comunale asista la alegere inspectorulu regescu de scóle seau incái unu membru din senatulu scolasticu; nu s'ar poté uruá totu asia si la scólele nóstre confessionali? Déca cei mari nu punu pondu pre scóla, — cumu se puna cei mici?

E tempulu supremu se incepemu a ne interesá mai cu deadinsulu de scólele nóstre. Ele suntu uniculu midilocu de a ne asigurá esistinti'a nátionala. Intielegu inse scóle bune, cu invetiatori buni, asigurat, cumu am disu, pe deplinu in esistinti'a loru.

Astadi nu mai scimu, ce e in privinti'a ast'a cauza si ce este urmare. Nu scimu, déca salariele nu se amelioréza, pentru ca invetiatorii suntu slabi, ori invetiatorii suntu slabi, pentru ca salariele suntu mici? Se esímu odata din acestu cercu vitiosu. Se nu se admíta la esamenele de cualificaçiune decátu candidati cu pregatirile prescise. Se nu se permitia a candidá la postulu de invetiatoriu, de câtu individi cualificati si numai acesti'a se fia denumiti si intariti, pentru ca despre invetiatorii cualificati potemu presupune, ca nu se voru imbiá a servi cu o plata de batjocura. In fine comunele se fia astrénse fora crutiare a sistemisá salariele prevediute in lege. Déca 2—3 familii jidane suntu in stare a tiené la fiii loru câte unu invetiatoriu privatu, dóra va fi si o comuna intréga. Atunci apoi se voru implé si preparandiile nóstre de elevi, pentruca fiindu siguri de unu salariu mai omenescu, se voru indemná si juni din case mai bune a imbraçisiá carier'a invetiatorésca; alt-mintrea inse nu!

Se intielege de sine, ca preparandiile nóstre confessionale inca trebuie organizate dupa spiritulu tempulu de astadi, si acést'a se se faca cu atátu mai in-graba, cu câtu elevii esíti din preparandiile de statu nu aducu cu sine tóte acelea cunosciintie, de cari avemu lipsa in scólele nóstre. Eu unulu d. e. nu asi admite elevi dela preparandiile de statu a fi alesi de invetiatori la scólele romane confessionale inainte de a se supune la un'a din preparandiele confessionale unui esamenu din limb'a romana, din tipicu si din cantarile bisericesci. —

+

Varietati.

(† **Generalulu Nicolae Golescu,**) marele patriotu, illustrulu cetatianu alu Romaniei, nobilulu si curagiosulu luptatoriu pentru libertatea si independenti'a romana, fostu locoteninte domnescu, fostu ministru si inspectoru generalu alu gardei cetatienesce, distinsulu membru din stralucit'a familia a Golesciloru, care s'a sacrificatu pentru binele tierii, a repescatu in 10/22 Decembre in domiciliulu seu din Bucuresci.

Camer'a romana a votatu in siedinti'a din 12/24 Decembre, ca fratii Golesci (Nicolae, Stefanu, Alexandru) au binemeritatu dela patria, totodata a otaritu, cá inmormentarea generalulu se se faca cu spesele statulu si cá bustulu lui se se puna la tribun'a camerei. Representantii poporulu au asistatu in corpore la inmormentarea generalulu Golescu, care avu locu Marti in 24 l. c.

(**Rectificare.**) „Telegrafulu Romanu“ dela 18/30 Decembre a. c. Nr. 100 scrie: On. redact. dela „Scól'a Romana“ in Nr. 50 dela 16 Dec. a. c. are e notitia la articulu: „La pensionarea invetiatoriloru“ in carea dice, ca „statutulu pentru pensionarea invetiatoriloru din archidiece'sa Sâbiului“ a fostu respinsu de catra ministru, pentru ca i s'a inaintatu prea târdíu“. Acést'a, dupa cum ni-amu informatu dela loculu competente, nu e tocmai asia. E dreptu, ca statutulu nu s'a intaritu de ministeriu, dar' nu din cauza, ca i s'aru fi inaintatu prea târdíu, ci cu totulu din alte motive, cari se voru face cunoscute pe calea sa. On. red. a „Scólei Romana“ e rogata a indreptá acést'a in interesulu adeveruluí.“

Concursu.

[18] 3—3

Se escrie pentru ocuparea postulu de invetiatoriu in comun'a Drinov'a, dieces'a Caransebesiului, protopresbiteratulu Fagetulu pana in **27 Decembre a. c. st. v.**, in care di se va tiené si alegerea.

Emolumintele suntu urmatórele: a) salariu in bani gata anualminte 120 fl. v. a.; b) 16 meti de cucurudiu, 14 meti de grau, 6 fl. v. a. pausialu, 8 orgii de lemne, din care are a se incaldí si scól'a; c) 4 jugere de livada; d) gradina de legumi si e) cuartiru liberu.

Doritorii de a recurge la acésta statiune invetiatorésca au se-si instrueze recoursele conformu stat. org. bis. adresande comitetulu parochialu din Drinova, si trimitiende reverençiu dom. protop. **Atanasiu Ioanovicu** in Fagetu, pana la diu'a de alegere.

Drinov'a, 22 Novembre 1877.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine:

Atanasiu Ioanovicu, protopresbiteru.